

УДК 37:378

DOI: 10.15587/2706-5448.2025.325715

## ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ВИЩОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

М. Ю. Кривко

*In connection with globalization processes, understanding multiculturalism is becoming increasingly relevant, as there are many opportunities for academic mobility for both students and teachers. In order to develop multicultural education in Ukraine, we should study the experience of developed countries of the world. One of such countries is Germany, which is among the five countries with the largest number of foreign students. The author analyzed the websites of higher education institutions in Germany and found that many higher educational establishments offer educational programs, aimed at training specialists in multicultural education (Intercultural Communication and Education (University of Cologne), Multilingualism and Education (University of Hamburg), etc.). The features of the educational program of the University of Cologne are highlighted, the graduates of which can work with problems of social transformation. It is established that the educational program contains basic, thematic, and additional modules. The basic courses include "Language and Ethnology", "Migration and Diversity", "Language and Communication", "Multicultural Education", and "Social Psychology"; the module of focus disciplines is selective and is designed to ensure the individual educational trajectory of students. Students must choose four courses out of twelve ("Construction of Cultural Identity", "Anthropology of Globalization", "Mobility and Citizenship", "Media and Intercultural Communication", "Multilingualism in Modern Society", "Second Language", "Diagnostics in Conditions of Multilingualism", etc.). Additional modules are aimed either at deepening the basic modules, or involve internships, language courses or passing colloquiums. The main content of each academic discipline is revealed. Ways of creative use of Germany's experience in the educational space of Ukraine are suggested (creation of relevant educational programs or implementation of selective courses)*

**Keywords:** multicultural education, Germany, students, higher education institutions, educational program, basic module, additional module, focus module

### How to cite:

Kryvko, M. (2025). Multicultural education as an integral component of higher education in Germany. ScienceRise: Pedagogical Education, 1 (62), 18–21. <http://doi.org/10.15587/2706-5448.2025.325715>

© The Author(s) 2025

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license

### 1. Вступ

XXI століття характеризується глобалізаційними процесами, які неможливо уявити без полікультурної складової. Наразі велика кількість іноземних студентів приїжджає навчатися в Україну, враховуючи привабливу ціну контракту та якість освітніх послуг. З іншого боку, українські студенти також мають багато можливостей поїхати за програмами академічної мобільності, що вимагає від них розуміння полікультурного суспільства та його особливостей. Тому в країні необхідно формувати спеціалістів, які не тільки володіють знаннями за фахом, але й розуміють специфіку роботи в полікультурних групах та можуть поділитися власним досвідом з іншими колегами та здобувачами вищої освіти. Для цього доцільно вивчати досвід розвинутих країн з метою його творчого впровадження на теренах України. Вважаємо, що вивчення досвіду Німеччини з цього питання було б корисним для розбудови системи полікультурної освіти в Україні, оскільки в Німеччині склалося

розвинене полікультурне суспільство, яке впливає на розвиток усіх сфер життя, у тому числі й системи освіти.

### 2. Літературний огляд

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що до питань полікультурності в освіті зверталися як вітчизняні, так і закордонні науковці. Так, Кругленко Л. В. досліджувала проблему створення концепцій полікультурної освіти в другій половині XX ст. у глобальному аспекті з урахуванням актуальності питання для національної системи навчання, поширенням світових процесів, становленням популярної культури, інформаційним сплеском кінця XX століття та збільшенням значущості засобів масової комунікації [1]. Еволюція полікультурної освіти в Україні вивчалася Безух Ю. [2]. Галіцан О. А., Койчева Т. І., Осипова Т. Ю. досліджували місце полікультурної освіти в професійній підготовці майбутніх вчителів і підходи до формування освітян, які здатні

підготувати етнічно толерантних школярів, спроможних діяти в полікультурному просторі [3]. Леснянська-Дошак А. досліджувала становлення полікультурної освіти у Франції, аналізувала освітні програми, які існують у школах Франції [4].

Разом із тим, уважаємо, що висвітлення освітніх програм, які спрямовані на підготовку знавців особливостей полікультурної освіти недостатньо висвітлена в науковій літературі.

### 3. Мета та завдання дослідження.

Метою дослідження є висвітлення освітніх програм, які формують фахівців з питань полікультурної освіти, з метою творчого впровадження досвіду в освітній простір України.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. окреслити місце полікультурності в системі вищої освіти Німеччини;
2. представити освітню програму «Міжкультурна комунікація і освіта» університету м. Кельн;
3. визначити шляхи творчого впровадження елементів освітньої програми «Міжкультурна комунікація і освіта» в український освітній простір.

### 4. Матеріали і методи

Під час дослідження використовувалися такі теоретичні методи як аналіз, синтез та порівняння сайтів закладів вищої освіти Німеччини та силабусів навчальних дисциплін.

### 5. Результати дослідження та їх обговорення

Система вищої освіти в Німеччині є різноманітною та розгалуженою як за типами навчальних закладів і освітніх програм, так і за складом студентства. Країна приваблює не лише громадян Німеччини, а й мігрантів та біженців, які проживають в країні, а також учасників програм академічної мобільності. На сьогодні в німецьких університетах представлено понад 19 000 освітніх та освітньо-професійних програм різних рівнів.

У зв'язку із глобальним розширенням закладів вищої освіти Німеччини і грамотною рекламою, кількість іноземних студентів в країні постійно збільшується. Наразі Німеччина входить до п'яти країн, в яких навчається найбільша кількість іноземних студентів, причому кожен четвертий іноземний здобувач вищої освіти є так званим «Bildungsinländer», що означає іноземці-резиденти, які вже здобули атестати про закінчення середньої освіти в Німеччині, решта іноземних студентів – «Bildung-sausländer», або іноземні студенти, які здобули середню освіту за кордоном. Найбільший відсоток іноземних студентів представлено громадянами США, Китаю, Австрії, Франції та Ірану [5].

Така ситуація в країні стимулює підготовки фахівців, які мають бути підготовленими до роботи саме в полікультурному суспільстві. На основі аналізу сайтів закладів вищої освіти Німеччини встановлено, що на магістерському рівні впроваджують такі освітні програми як «Міжкультурна комунікація і освіта» (університет м. Кельн), «Багатомовність і освіта» (університет м. Гамбург), «Освіта, культура

та антропологія» (університет Фрідріха Шиллера), «Міжкультурна освіта, міграція та багатомовність» (Педагогічний університет Карлсруе), «Міжкультурна освіта» (Педагогічний університет Вайнгартен) та інші.

Так, після закінчення освітньої програми університету м. Кельн випускники можуть працювати з проблемами соціальної трансформації, які пов'язані із соціально-економічними, політичними, освітніми психологічними та іншими процесами, які відбуваються у суспільстві. Ця програма розрахована на 120 кредитів та містить базові, тематичні та додаткові модулі та захист магістерської роботи наприкінці навчання.

До базових курсів, які є обов'язковими для вивчення всіх здобувачів освіти, належать такі курси як «Мова та етнологія», «Міграція та різноманіття», «Мова та спілкування», «Полікультурна освіта», «Соціальна психологія». Блок фокусних дисциплін є вибіркоким і розраховано на забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії студентів. Отже, здобувачі мають обрати чотири курси, які найбільш задовольняють їх освітні потреби з таких запропонованих дисциплін як «Конструювання культурної ідентичності», «Антропологія глобалізації», «Мобільність і громадянство», «Медіа та міжкультурна комунікація», «Багатомовність сучасного суспільства», «Друга мова», «Діагностика в умовах багатомовності», «Німецька як друга мова», «Міжнародна співпраця та глобальне навчання», «Полікультурна соціальна психологія», «Полікультурна освіта в інституційних сферах», «Базова лінгвістична освіта». Додаткові модулі спрямовані або на поглиблення базових модулів, або передбачають стажування, проходження мовних курсів чи здачі колоквиумів [6, 7].

Окреслимо зміст кожного базового компонента як основу підготовки майбутніх спеціалістів. Так курс «Мова та етнологія» спрямовано на аналіз схожостей та відмінностей представників різних культур та формування у здобувачів освіти відчуття до культурних відмінностей [8].

Метою курсу «Міграція та різноманіття» є ознайомлення здобувачів освіти з сучасними міграційними процесами та розвитком диверсифікації у сфері освіти. Ознайомлення з сутністю міграційних процесів дозволяє знаходити вірні педагогічні рішення та стратегії із урахуванням наявної соціально-політичної ситуації, процесами етнізації, культуралізації та маргіналізації. В основі курсу полягає визнання різноманітності суспільства та вміння робити педагогічні висновки. Курс охоплює аналіз термінів, що пов'язані з міграцією, різноманітністю та інтеграцією, а потім концентрується на обговоренні відповідних тем. Окремо аналізується кожна федеральна земля. Під час вивчення курсу здобувачі освіти також знайомляться з тим, як саме міграційні процеси та міжкультурні зустрічі впливають на розвиток суспільства. Велика увага спрямована на вивчення питань ідентичності та приналежності, які є наслідком соціальної та культурної різноманітності, та особливостям організації навчання в міграційному суспільстві [9].

На основі силабусу навчальної дисципліни встановлено, що однією із центральних тем курсу, на

яку виділяється велика кількість годин є «Освіта в умовах міграційних процесів», під час якого наголошується на тому, що полікультурна педагогіка необхідна не тільки для мігрантів, але й для німців, адже під час ознайомлення з основними темами формується розуміння необхідності толерантного відношення для представників різних культур.

Педагогічний підхід до міграції, який враховує дискримінацію, за визначенням не може бути ефективним. Соціальна дискримінація охоплює практики приниження, утиску та відчуження, спрямовані проти окремих груп населення. Основний акцент робиться на багатовимірних формах нерівного ставлення та дискримінації певних груп.

У міграційній освіті дедалі більше уваги приділяється дискурсу про расизм, який рекомендується розглядати як культурно обумовлений процес. Для цього студентам необхідно розуміти такі поняття як «культурні кола», «расизм», «етноплюралізм». Отже, після вивчення курсу студенти мають:

- усвідомлювати, що культура та ідентичність є динамічними процесами, які складаються з багатьох характеристик та мають змішані форми й варіації;

- розуміти, що дискримінація охоплює множинні характеристики, які можуть підсилювати одна одну;

- розуміти прояви расизму та форми поведінки;

- діяти з чутливістю до проявів дискримінації та враховувати структури соціальної нерівності й утиску [9].

Під час вивчення курсу «Мова та спілкування» здобувачі освіти знайомляться з різними методами когнітивно-лінгвістичного або психологічного формування стереотипу, що спрямовано на розвиток критичного розуміння процесів, які відбуваються в глобалізаційному суспільстві та розвивають у студентів вміння будувати успішне спілкування в полікультурному контексті та запобігати можливим конфліктам, які можуть виникнути у полікультурному суспільстві.

Студенти знайомляться з теоретичними аспектами розповсюдження моделей спілкування, а також аналізом розмови, дізнаються, що з наукової точки зору спілкування має соціальний і культурний контексти та виконує інформаційно-передавальну, міжособистісну, естетичну та емоційну функції. Це може відбуватися через різні канали, у різних жанрах і в різних соціокультурних умовах [5].

Курс «Полікультурна освіта» спрямований на дослідження підходів до соціокультурного походження та приналежності, рівня освіти батьків і його впливу на розвиток дитини, а також поглядів, звичок і моделей поведінки, характерних для певних соціальних груп. Освіта передає культурно специфічні знання переважно через мову, норми, цінності, а також освітні практики та підходи. Різні досвіди формують уявлення про нормальність і відображаються у процесі навчальної взаємодії. Тому важливо не лише переглядати національні та монокультурні освітні змісти й теми в умовах багатоманітного середовища, а й розвивати комунікативні навички, що сприяють чутливості до відмінностей і культурній взаємоповазі. Курс також охоплює соціокультурні

зміни, зумовлені плюралізацією та інтернаціоналізацією. До основних тем курсу належать:

- Вступ до міжкультурної комунікації;

- Культура та її відмінності;

- Формування культурної ідентичності;

- Міжкультурна взаємодія у цифрових медіа;

- Процеси міграції в сучасних суспільствах;

- Міжкультурна освіта;

- Багатомовність і опанування другою іноземною мовою;

- Транскультурність;

- Етноцентризм і акультурація;

- Міжкультурна комунікація в багатонаціональних організаціях [10, 11].

Під час вивчення курсу «Соціальна психологія» студенти отримують теоретичні та емпіричні знання у цій галузі. Під час вивчення дисципліни вони вчаться описувати як присутність інших людей (особливо різних культур) може впливати на процеси мислення людини, її почуття, манеру спілкуватися та алгоритм дій.

Студентів також вчать робити записи щодо спостережень та пояснювати їх, опираючись на різні теорії та концепції. Темі курсу включають огляд відповідних методів дослідження, теорії та висновків в таких центральних предметних областях як соціальне пізнання, сприйняття особистості, стереотипи та упередження, взаємодія в групах, соціалізація [6].

Ця освітня програма є міждисциплінарною та синтезує в собі соціальні та педагогічні науки, культурологічні та лінгвістичні підходи до розуміння полікультурності. Програма також містить елементи дослідницької діяльності та вчить здобувачів освіти проводити індивідуальні предметні дослідження в фокус-модулях, які можуть бути як індивідуальними, так і груповими. Студенти мають доступ до процесів соціальної комунікації, індивідуальної та державної освіти в суспільствах, які реагують на процеси глобалізації, соціально-економічне та політико-культурне різноманіття суспільства [12].

Крім того, можна критично та чуйно застосувати отримані наукові знання у професійній практиці (наприклад, у освітній та культурній роботі, яка критикує расизм, у міжкультурному навчанні, міжкультурному консультуванні, у дидактиці німецької мови як другої).

Дослідження обмежено аналізом програм з полікультурної освіти ЗВО Німеччини. У подальшому планується розглянути підходи по полікультурної освіти в неформальних закладах освіти.

## 6. Висновки

1. Установлено, що полікультурна освіта у ЗВО Німеччини відіграє ключову роль у підготовці майбутніх спеціалістів, адже країна приймає багато іноземних студентів різних культур та віросповідань.

2. Проаналізовано зміст та мету компонентів освітньої програми «Міжкультурна комунікація і освіта» університету м. Кельн (її обов'язкових компонентів Мова та етнологія), «Міграція та різноманіття», «Мова та спілкування», «Полікультурна освіта», «Соціальна психологія» та вибіркового дисциплін), висвітлено основні теми відповідних курсів.

3. Вважаємо, що впровадження освітніх програм з підготовки відповідних фахівців в Україні дозволило б розвивати систему полікультурної освіти в Україні. Разом із тим, вважаємо, що курси представлені в статті, доцільно було б пропонувати студентам різних освітніх програм як вибіркові компоненти, що дозволило б розширити можливості впровадження індивідуальної траєкторії студентів.

#### Конфлікт інтересів

Автори декларують, що автори не мають конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути

на дослідження та його результати, представлені в даній статті

#### Фінансування

Дослідження проводилося без фінансової підтримки.

#### Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

#### Використання даних штучного інтелекту

Автори підтверджують, що не використовувати технології штучного інтелекту при створенні представленої роботи.

#### Література

1. Кругленко, Л. В. (2021) Полікультурна освіта: світові концепції другої половини ХХ ст. Інноваційна педагогіка, 36, 21–26. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/36.3>
2. Безух, Ю С. (2016) Еволюція полікультурної освіти в Україні. Молодий вчений, 4.1 (31.1), 24–27.
3. Галіцан, О. А., Койчева, Т. І., Осипова, Т. Ю. (2022). Полікультурна освіта в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів. Інноваційна педагогіка, 43, 87–91. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/43/1.17>
4. Леснянська-Дошак, А. (2017). Розвиток полікультурної освіти у Франції (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Молодь і ринок, 9, 179–184. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir\\_2017\\_9\\_34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_9_34)
5. Bildung, Kultur und Anthropologie. Friedrich-Schiller-Universität Jena. Available at: <https://www.studis-online.de/studium/bildung-kultur-und-anthropologie/uni-jena-9950/>
6. Basismodul zum Anwendungsfach III- Organisations- und Angewandte Sozialpsychologie. Universität Bielefeld. Available at: <https://ekvv.uni-bielefeld.de/sinfo/publ/modul/26800925>
7. Interkulturelle Kommunikation und Bildung, Master of Arts (M.A.). Fakultät der Universität zu Köln. Available at: [https://studienorientierung.uni-koeln.de/studienangebot/index\\_ger.html?app=true&id=223](https://studienorientierung.uni-koeln.de/studienangebot/index_ger.html?app=true&id=223)
8. Modulhandbuch interkulturelle kommunikation und building (2022). Master of Art. Fakultät der Universität zu Köln. Available at: [https://hf-studium.uni-koeln.de/sites/hf-studium/user\\_upload/Modulhandbuecher\\_MHB/MHB\\_Fstg\\_M.A\\_M.Sc/M.A.\\_Interkulturelle\\_Kommunikation\\_Bildung\\_1-Fach/UzK\\_HF\\_MA\\_IKB\\_1\\_Fach\\_MHB\\_20220711.pdf](https://hf-studium.uni-koeln.de/sites/hf-studium/user_upload/Modulhandbuecher_MHB/MHB_Fstg_M.A_M.Sc/M.A._Interkulturelle_Kommunikation_Bildung_1-Fach/UzK_HF_MA_IKB_1_Fach_MHB_20220711.pdf)
9. Lehrplanstudie Migration und Integration. Fakultät der Universität zu Köln. Available at: <https://www.integrationsbeauftragte.de/resource/blob/1872554/1880068/ac5c24feeb05c909033fb65c6de1919e/lehrplanstudie-data.pdf>
10. Haider, H. (2014). Modulhandbuch. Interkulturelle Kommunikation und Bildung. Universität zu Köln, 47. Available at: [https://www.hf.uni-koeln.de/data/hflehestudium/File/Modellakkreditierung/Cluster\\_16/MHB/MHB\\_MA\\_IKB.pdf](https://www.hf.uni-koeln.de/data/hflehestudium/File/Modellakkreditierung/Cluster_16/MHB/MHB_MA_IKB.pdf)
11. Interkulturelle Bildung, Migration und Mehrsprachigkeit. Pädagogische Hochschule Karlsruhe. Available at: <https://www.studis-online.de/studium/interkulturelle-bildung/ph-karlsruhe-9547/>
12. Interkulturelle Kommunikation Studium. Fakultät der Universität zu Köln. Available at: <https://www.studycheck.de/studium/interkulturelle-kommunikation>

*Received 21.01.2025*

*Received in revised form 11.02.2025*

*Accepted 20.02.2025*

*Published 27.02.2025*

**Марина Юрїївна Кривко**, Аспірант, Кафедра освітніх наук, цифрового навчання та академічного підприємства, Навчально-науковий інститут міжнародної освіти, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022

**E-mail:** univer@karazin.ua